

Restaurátorský průzkum a návrh restaurování

Pomník Svatopluka Čecha v Poličce

Památka zapsaná v ÚSKP pod r. č.: 23430/6-5227

Místo a typ uložení dokumentace:

1. Objednatel
2. NPÚ ÚOP v Pardubicích

© Restaurátorská dokumentace jako dílo literární a vědecké je chráněna ve smyslu autorského zákona č. 89/1990 Sb. v úplném znění. Právo k užití ve smyslu zákona číslo 20/1987 Sb. v úplném znění (zákon o památkové péči) má majitel (objednavatel) a příslušné orgány památkové péče.

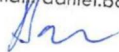
Dokumentaci vypracoval: BcA. Daniel Bartoš
Svitavská 26, 568 02 Svitavy
Mobil: 604 268 195
Email: restauratorjan@gmail.com
Web: www.restaurator.webmium.com

Povolení MK ČR:

1. Restaurování nepolychromovaných sochařských uměleckých děl z kamene a štuky.
čj. MK: 38586/2014
2. Restaurování uměleckořemeslných nepolychromovaných děl z kamene a štuky.
čj. MK: 7025/1996

Ve Svitavách dne 30. 1. 2024

BcA. DANIEL BARTOŠ
Svitavská 26, 568 02 Svitavy
IČ: 651 90 629
tel: 604 268 195
e-mail: daniel.bartos@svi.cz

Obsah

1.	Základní údaje o díle.....	1
2.	Popis díla	2
3.	Nálezová a průzkumová zpráva	3
4.	Vyhodnocení průzkumu.....	4
5.	Koncepce restaurátorského zásahu	5
6.	Návrh na restaurování	6
7.	Seznam použité literatury	9
8.	Přílohy.....	10

1. Základní údaje o díle

1.1. Lokalizace díla

- Kraj: Pardubický
- Obec, adresa: Polička, Horní Předměstí
- Bližší určení místa: městský park (u hradeb a Synského rybníka)

1.2. Údaje o díle

- Název díla / památky: Pomník Svatopluka Čecha
- Klasifikace díla: objekt je chráněn jako nemovitá kulturní památka
- Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP: 23430/6-5227
- Autor: Vladimír Bretschneider (nar. 1886)
- Sloh a datace díla: r. 1911
- Materiál a technika: pískovec tesaný, jemnozrný světlý šedý až okrový
- Rozměry díla: celková výška x šířka x hloubka díla - cca 350 x 141 x 127 cm.
figura ženy - výška cca 125 cm
bysta S.Č. - výška cca 80 cm
- Předchozí známé restaurátorské zásahy: r. 2006 - restaurování (Pomník Svatopluka Čecha prošel celkovým restaurováním.), restaurátor: Levínská Radka¹
-

1.3. Údaje o akci

- Vlastník památky, objednavatel: město Polička
- Požadavek objednatele: restaurátorský průzkum a návrh na restaurování díla
- Vyjádření odborného pracoviště NPÚ: nevydáno
- Závazné rozhodnutí orgánu státní památkové péče: nevydáno
- Termíny restaurátorského průzkumu: leden 2024
- Zhotovitel: BcA. Daniel Bartoš, [REDACTED]
[REDACTED]
- Restaurátor: BcA. Daniel Bartoš, povolení k restaurování MK ČR
 1. Restaurování nepolychromovaných sochařských uměleckých děl z kamene a štuky, čj. MK: 38586/2014.
 2. Restaurování uměleckořemeslných nepolychromovaných děl z kamene a štuky, čj. MK: 7025/1996.

¹ <https://pamatkovykatalog.cz/pomnik-svatopluka-cecha-13997296>

2. Popis díla

Památkový katalog²:

ANOTACE

Pomník Svatopluka Čecha z doby založení městského parku u městských hradeb po zasypání Synského rybníka, jehož součástí byly památníky významných českých osobností. Mimořádně kvalitní dílo z r.1911 od Vladimíra Bretschneidera.

POPIS

V městském parku na podstavci z lomového kamene je nízký pískovcový stupeň, na něm pískovcový sokl a na něm hranol dole s lipovými listy a květy, vpravo sedící nahá žena s dlouhými vlasy, sedí na pravé noze, levá pokrčena a o ní opřena levá ruka v lokti, dlaň položena na hlavě, pravá ruka přidržuje vzadu výzdobu. Nahoře na hranolu hlava Svatopluka Čecha natočená mírně doleva. Pod ní nápis: SVATOPLUK ČECH 1846/1908. Vzadu na hranolu: POSTAVENO PÉČÍ/ SADAŘSKÉHO A/ OKRAŠLOVACÍHO/ SPOLKU V POLIČCE/ R. 1911. Vzadu na hranolu vlevo: V. BRETSCHNEIDER. Vpravo na stupni: A. ZELINKA. (autor popisu: V. Paukert)

POPIS PAMÁTKOVÉ HODNOTY

Mimořádně kvalitní pomník, který svým pojetím výrazně překračuje dobovou produkci a jeho pojetí má svoji platnost dodnes. Významně se uplatňuje v městském parku, který měl původně název Sady Svatopluka Čecha. V poličském muzeu je model tohoto pomníku.

² <https://pamatkovykatalog.cz/pomnik-svatopluka-cecha-13997296>

3. Nálezová a průzkumová zpráva

3.1. Úvod

Cílem restaurátorského průzkumu bylo zjištění všech nezbytných informací potřebných pro stanovení celkové koncepce restaurátorského zásahu a návrhu na restaurování díla. Snaha byla o zmapování současného stavu památky a rozsahu závažnosti poškození tak, aby bylo možné také vypracovat odhad finančních nákladů na navržené práce. Prohlídka byla provedena bez přístupu k výše postaveným partiím památky, proto nelze vyloučit, že bude třeba restaurátorský průzkum a návrh na restaurování upřesnit a doplnit o průzkum výše postavených partií díla, včetně technologických analýz, po postavení lešení v rámci první fáze procesu restaurování.

3.2. Popis stavu díla před restaurováním (vizuální průzkum)

Znečištění

Povrch díla je pokrytý usazenými prachovými depozity a silnými povlaky mikrovegetace (mechy, řasy a lišejníky). Specifickým znečištěním jsou velmi rušivé tmavé až černé skvrny na čelní straně podstavce díla. Místa znečištění se kryjí s opravovanými – tmelenými partiemi prohlubní způsobených korozi pískovce.

Použité materiály

Stav kamene se jeví jako relativně dobrý, patrná je koroze povrchu pískovce, která se jeví jako lokální, ovlivněná nehomogenitou použité horniny.

Opravy a změny

Na díle jsou vidět opravované partie, velikostí spíše malé, ovšem rozsahem jde o poměrně velké množství. Tmelená místa budou pravděpodobně pocházet z posledního restaurování díla (před cca 18-ti lety). Opravné tmely nesou zbytky barevných retuší, některé tmely již jsou dožilé, popraskané a odpadávají. Obdobně tak je porušené spárování mezi pískovcovými bloky.

Poškozené části

Rozsahem a hloubkou jsou patrné spíše menší poškození hran a rohů na podstavci, rovněž v plochách jsou patrná lokální poškození – prohlubně způsobené korozi kamene, jejich množství je ovšem zvláště na hladkých plochách podstavce poměrně velké. Obdobně lokálně jsou poškozeny sochařské části díla.

Povrchové úpravy a jejich stav

Na povrchu díla nejsou patrné starší barevné a jiné povrchové úpravy.

Statika

Celý pomník včetně základové desky je mírně vykloněný doleva z vertikální osy, dle měření o cca 1,3°.

4. Vyhodnocení průzkumu

4.1. Původní charakter díla a vliv pozdějších úprav

Není patrné že by došlo ke změnám charakteru díla, nebo pozdějším úpravám, pomník byl pouze přestěhován: „Dříve i nyní pomník v parku. V r. 1990 byl přestěhován na dnešní místo, původně v blízkosti dnešní sochy B. Martíňů“.³

4.2. Vyhodnocení příčin poškození

Znečištění

Znečištění povrchu díla vlivem usazených depozitů a povlaků mikrovegetace je přirozeným projevem vlivu povětrnosti a zvláště pak vlhkosti na tento typ porézní horniny – pískovce.

Specifické znečištění rušivými tmavými skvrnami - vzhledem k tomu, že horní tmelené partie zestárlý přirozeně ale dolní partie ztmavly, lze usuzovat, že se nebude jednat o použití nevhodného materiálu, nebo technologie tmelení (z posledního restaurátorského zásahu v r. 2006), ale o možnou migraci depozitů použitých při nějakém starším nevhodném opravném, nebo konzervačním zásahu na povrchu díla.

Použité materiály

K lokálním destrukcím povrchu díla dochází vlivem přirozené koroze horniny vystavené povětrnostním vlivům, lokální koroze je ovlivněná nehomogenitou použitého pískovce.

Opravy a změny

Opravné tmely jsou po cca 18-ti letech expozice dožilé a odpadávají, což je očekávatelný stav. Provedené tmely jsou měkčí než okolní pískovec a degradují rychleji.

Poškozené části

Poškození povrchu jsou způsobena výše uvedenou korozí kamene. Poškození zvláště dolních hran na spodní části podstavce mohla být způsobena mechanicky například při stěhování díla v r. 1990.

Statika

Mírné vyklonění celého pomníku z vertikální osy, je způsobeno absencí kvalitního základu provedeného do nezámrzné hloubky. Vyklonění je malé a vzhledem k povaze a umístění díla by nemělo představovat riziko vyžadující okamžitý zásah.

4.3. Shrnutí současného stavu

Povrch díla je znečištěn různými depozity což jednak ruší jeho estetické vnímání, ale také to přispívá ke korozi povrchu. Probíhající lokální korozi kamene dochází k poškozením povrchu. Současný stav díla je z hlediska jeho ochrany, zachování funkčnosti a také z hlediska estetického nevyhovující. Vlivem výše uvedených vlivů dochází k nevratným ztrátám originálního povrchu památky. Restaurátorským zásahem je možné tyto negativní vlivy významně eliminovat.

³ <https://pamatkovykatalog.cz/pomnik-svatopluka-cecha-13997296>

5. Koncepce restaurátorského zásahu

Veškeré restaurátorské zásahy by měli být provedeny na základě vyhodnocení restaurátorského průzkumu díla a návrhu na restaurování odsouhlaseného příslušnými orgány památkové péče ve vydaném závazném rozhodnutí. Průběh restaurování díla by měl být konzultován se zástupci příslušného NPÚ ÚOP.

Restaurátorské práce musí být písemně i fotograficky zpracovány v restaurátorské dokumentaci vypracované podle § 10 odst. 4) vyhlášky MK ČSR č. 66/88Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 20/87 Sb., o státní památkové péči (metodického listu NPÚ Č. 4/2006).

Záměrem a cílem restaurátorských prací je pokračovat v údržbě díla v exteriéru. To znamená nejprve šetrně očistit povrch díla od znečišťujících depozitů a také nevhodných či dožilých opravných tmelů a spárování. Následně pak provést hloubkovou strukturální konsolidaci zkorodovaného kamene. Potom bude nutné provést opravu poškozených částí a to v minimální nutné míře plasticky zaretušovat poškozené partie tak, aby byl povrch díla esteticky, ale také funkčně scelený. Funkční tmelení znamená zejména zamezení zatékání srážkové vody do spár, prohlubní a dutin s rizikem poškození povrchu díla vlivem mrazových cyklů. Po plastických retuších by měl proces restaurování pokračovat barevnými retuši tmelených partií, tedy lokální barevnou retuší zapojit tmelené partie do barevnosti celku. Na závěr by mělo být zrestaurované dílo lokálně ošetřeno (konzervováno) tak, aby bylo chráněno před vlhkostí, která je hlavním médiem degradačních procesů.

6. Návrh na restaurování

6.1. Úvod

Návrh na restaurování navazuje na zpracovaný a vyhodnocený restaurátorský průzkum.

6.2. Návrh postupu restaurátorských prací

Před zahájením prací je třeba provést fotodokumentaci stavu díla. Fotodokumentaci procesu restaurování je třeba provádět podle potřeby také v průběhu prací a vždy po každé ukončené etapě restaurátorských prací.

V průběhu prací budou podle potřeby prováděny potřebné zkoušky použití technických, technologických postupů a materiálů. Průběh restaurování bude konzultován se zástupci památkové péče na kontrolních dnech (dále jen KD).

Po výběru vhodné technologie a materiálů může být provedeno vlastní čištění díla: sanace povlaků mikrovegetace, sejmutí usazených depozitů a snímání dožilých tmelů, tak aby byly maximálně eliminovány ztráty originálního povrchu. Problematika snímání dožilých tmelů a popř. i rekonstrukcí bude známa až v průběhu realizace restaurování, po očištění povrchů a detailním zjištění stavu doplňků. Následně po konzultaci s orgány památkové péče, na KD může být provedeno dohodnuté řešení.

Po vyschnutí povrchu díla může být zahájen proces konsolidace zkorodovaných partií. Zkorodovaný hloubkově nesoudržný povrch je třeba podle potřeby opakovaně napouštět konsolidačním prostředkem na bázi esterů kyseliny křemičité (KSE) v předem vyzkoušené koncentraci. Pro zajištění rovnoměrného zpevnění zvětřelého kamene je třeba postupovat od prostředků s nižší koncentrací účinné látky po prostředky s vyšší koncentrací.

Po technologické pauze (vytvrzení konsolidantu a vymizení dočasné hydrofobity ošetřeného povrchu) může proces restaurování pokračovat tmelením poškozených částí a spárování. V souladu s koncepcí restaurování tmelit pouze v minimální míře, poškozené a degradované partie to znamená bez překrytí originálního povrchu. Dodržovat originální tvarosloví včetně profilace, linií hran a rohů, s respektováním dochovaného povrchu památky. Podle potřeby konzultovat míru tmelení na KD.

Po technologické pauze (vyzrání tmelů, tj. cca 28 dní) lze zahájit proces lokálních barevných retuší tmelených a popřípadě i problematických partií. Tmelené partie pojednat napodobivou lazurní barevnou retuší (pojenou reverzibilními pojivy) tak, aby se opticky tato místa zapojila do barevnosti svého okolí.

Závěrečná konzervace povrchu díla, tj. ochrana před srážkovou vlhkostí, by měla být provedena pouze na partiích, kde nehrozí zvýšená vlhkost a zvýšená koncentrace vodorozpustných solí a to prostředky na bázi nízkomolekulárních silanů – siloxanů, tj. osvědčenými a vyzkoušenými prostředky určenými k dosažení vodoodpudivosti savých minerálních stavebních materiálů bez viditelných optických změn povrchu.

6.3. Čištění

▪ **Lokalizace: nález**

Povrch díla: usazené prachové depozity, povlaky mikrovegetace, druhotné nevhodné tmely, dožilé spárování a rušivé tmavé až černé skvrny na čelní straně podstavce díla

▪ **Technický a technologický postup**

Suché metody

- Mechanické ruční snímání: pomocí kamenického nářadí, nekovových kartáčů, skalpelů apod.
- Mikroabrazivní čištění: nízkotlaké suché čištění s využitelným tlakem 0 – 2,5 bar použité s vyzkoušenými vhodnými jemnými abrazivy

Mokrý metody

Regulované vysokotlaké čištění: omytí povrchu pitnou vodou s využitím vysokotlakého horkovodního čistícího přístroje s plynule regulovatelným tlakem. Pro mytí musí být využit pouze regulovaný minimální tlak podle stavu povrchu díla a jeho členění.

▪ Použité materiály a technologie

Suché metody

a) Mechanické ruční snímání: kamenické nářadí, brousky, smirkový papír, nekovové kartáče a štětce s umělým vlasem, syntetické houby, pitná voda a výše uvedené přístroje a nářadí.

b) Mikroabrazivní čištění: přístroj *COBRA M* s průměrem trysky 1 mm a *IBIX 9* s průměrem trysky 3 mm. Použitá abraziva: přírodní granát – Garnet (7,5 - 8 Mohsova stupnice tvrdosti), zrnitost 200.

Mokré metody

Regulované vysokotlaké čištění: přístroj: *Comet KM Classic 5,13* od f. *Comet Italy* - vysokotlaké čistící zařízení s regulovatelným pracovním tlakem 10 – 100 bar a regulovatelnou výstupní teplotou vody do max. 110 °C

Biocidní ošetření: profesionální likvidace řas a organických nečistot ze stavebních materiálů bez obsahu chloru, s obsahem kvarterních amoniových sloučenin, jako např.: *SANATOP LIKVID PROFI* od f. *Stachema* - profesionální likvidace řas a organických nečistot ze stavebních materiálů bez chloru, nebo *MECH-STOP* od f. *Imesta*

6.4. Konsolidace

▪ Lokalizace: nález

Povrch díla: zkorodovaný hloubkově nesoudržný povrch

▪ Technický a technologický postup

Zkorodovaný hloubkově nesoudržný povrch

Strukturální konsolidace

Lokální opakované aplikace konsolidačního prostředku na bázi esterů kyseliny křemičité pomocí stříček (nebo v případě trhlin a dutin pomocí injekčních stříkaček s jehlami) na zkorodované partie, v předem vyzkoušené koncentraci. Podle potřeby v zásadě postupovat od prostředků s nižší koncentrací po prostředky s vyšší koncentrací účinné látky.

▪ Použité materiály

Zkorodovaný hloubkově nesoudržný povrch

Strukturální konsolidace

Praxí ověřené konsolidační prostředky na bázi ethylesteru kyseliny křemičité (KSE). Výrobky od renomovaných výrobců, jako např. *FIXASIL OH* od f. *Stachema*, řada *Funcosil* od f. *Remmers*, *Porosil* od f. *Aqua aj.*,

6.5. Plastické retuše (tmelení poškozených částí a spárování)

▪ Lokalizace: nález

Výrazná rušivá poškození tvarosloví a povrchu, chybějící okraje spojů po slepení, poškození hran, hluboké prohlubně a chybějící spárování.

▪ Technický a technologický postup

V souladu s dohodnutou koncepcí restaurování provést tmelení poškozených partií díla. Vytmelení by mělo proběhnout v minimální míře s ohledem na potřebné zajištění funkčního a estetického působení. Dbáno bylo mělo být na dodržení tvarosloví profilace, linií hran a rohů a to vše v souladu s respektováním kamenického zpracování originálu (stopy kamenického nářadí) a s přihlédnutím k proměnám a vývoji památky v čase. V případě ploch tmelení zaměřit pouze na výrazněji či rušivě působící poškozené partie. Zajištěno by mělo být funkční tmelení proti zatékání srážkové vody.

▪ **Použité materiály**

Tmel připravený individuálně podle charakteru doplňovaného materiálu na základě odzkoušení. Struktura povrchů ovlivňuje zvolení zrnitosti plniva, barevnost tmelu bude modulována k zachovalé barevnosti doplňovaného kamenného povrchu. Minerální tmel s optimalizovanou granulometrií na cementové bázi probarvený ve hmotě světlostálými alkáliím odolnými pigmenty s modifikující přísadou akrylátového kopolymeru a syntetického pucolánu, např.: restaurátorské malty řady *PETRA C od f. Aqua*, restaurátorské malty řady *RM (Restauriermörtel - minerální malta pro doplnění kamene) od f. Remmers*.

6.6. Barevné retuše

▪ **Lokalizace: nález**

Tmelené partie

▪ **Technický a technologický postup**

Tmelené partie pojednat napodobivou lazurní retuší za účelem optického zapojení těchto partií do barevnosti svého okolí.

▪ **Použité materiály**

Rozpouštědlová akrylátová pojiva na bázi kopolymeru, jako např. *Paraloid B72 od f. Rohm & Haas*, nebo vodou ředitelná akrylová pojiva, jako např. *Primal AC 35 od f. Kremer Pigmente GmbH & Co. KG* a světlostálé alkáliím odolné pigmenty.

6.7. Konzervace - hydrofobizace

▪ **Lokalizace: nález**

Aplikace na exponované partie

▪ **Technický a technologický postup**

Aplikace vodoodpudivého prostředku pomocí stříčky a štětce

▪ **Použité materiály**

Praxí ověřené prostředky na bázi nízkomolekulárních silanů – siloxanů, určené k dosažení vodoodpudivosti savých minerálních stavebních materiálů, prostředek po aplikaci na podklad reaguje s vlhkostí a vytváří pevný nelepivý polysiloxan, který má hydrofobní účinky. Výrobky od renomovaných výrobců, jako např.: řada *Repesil od f. Stachema, Funcosil od f. Remmers*, aj.

6.8. Fotodokumentace a tisk

Digitální fotoaparát: Olympus OM-D M1 Mark II (20,3 Mpx) + objektiv M. Zuiko Digital ED 7-14 mm 1:2.8 PRO + objektiv M. Zuiko Digital ED 12-40 mm 1:2.8 PRO + objektiv M. Zuiko DIGITAL ED 40-150 mm 1:2.8 PRO

Digitální zpracování obrázků: Adobe Photoshop Elements 9 /Adobe/

Formát záznamu obrázků: JPEG

Fotografický tisk: inkoustová tiskárna Epson L805

Fotopapír: glossy, A4, 150 g/m²

Tisk: inkoustová tiskárna Epson L605

7. Seznam použité literatury

7.1. Internetové zdroje

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, PAMÁTKOVÝ KATALOG: <https://pamatkovykatalog.cz/>

8. Přílohy

8.1. Obrazová příloha